21è Premi Atrapallibres

La cançó del soldadet

21è PREMI ATRAPALLIBRES
FINALISTA
IBBYCAT CONSELL CATALÀ DEL LLIBRE INFANTIL I JUVENIL
11 ANYS

Guia de lectura a càrrec de Montse Marcet

Ibbycat
Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Ajuntament de Barcelona

Fitxa

Autor: Pep Puig
Il·lustrador: Toni Galmés
Lloc d'edició: Barcelona
Editorial: L'Altra Editorial
Col·lecció: L'Altra Tribu
ISBN: 978-84-128062-1-2

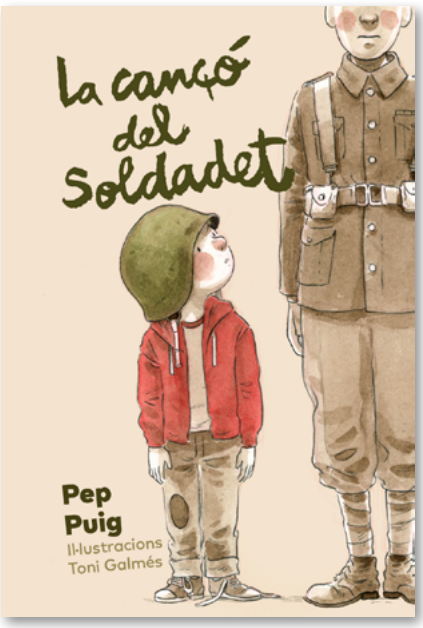

Resum

Un matí es presenta a l'escola un soldat que avisa els infants que no s'acostin al riu que fa de frontera amb el país veí, ja que és l'enemic d'una guerra que tothom s'ensuma que s'acosta. El Lluc i els seus amics, evidentment, serà el primer que faran al sortir de l'escola, i a més se'ls acudirà una pensada esbojarrada, que amb la seva innocència no tindrà en compte les conseqüències que pot comportar.
El Lluc és innocent, però valent i compromès, parla poc i pensa molt, i té una relació molt especial amb el seu pare. El personatge ens va atrapant al llarg de la història, que ens mostra l'absurditat de les guerres i a qui acompanyem en una sorprenent aventura a la qual les il·lustracions de Toni Galmés donen un to innocent, tendre i vaporós amb un polsim de misteri.

Autors

Pep Puig Ponsa (Terrassa, 1969) és escriptor. Llicenciat en Educació Física, treballa com a instructor de gimnàstiques posturals. Viu a la Nou de Gaià, al Camp de Tarragona. Ha guanyat el Premi Sant Jordi i el Premi de Narrativa Maria Àngels Anglada. Ha escrit novel·les per a adults com *L'home que torna* (Empúries) i *Si una tarda de juliol, un borinot* (L'Altra), i juvenils com *Caminant junts per la lluna* (L'Altra).

Toni Galmés Martí (Manacor, Mallorca, 1993) Llicenciat en Belles Arts (2005) i doctor en Història de l'Art (2010), compagina la seva carrera com a il·lustrador amb la docència a la Universitat de Barcelona (UB), on imparteix classes d'Història del Teatre. Ha publicat amb prestigioses editorials franceses i belgues. Les seves il·lustracions beuen de moltes fonts: del cinema i del còmic, però també de la il·lustració dels segles XIX i XX. És l'il·lustrador de *Molly Wind, Bibliotecàries a cavall* i els dos volums de *Quan cau la nit. Lisou i Mylaine* (Astronave) i l'autor de l'àlbum *La treva,* editat per La Galera.

Alguns elements interessants de l'obra

Les il·lustracions

Si una cosa ens crida l'atenció només de veure el llibre és la il·lustració de la coberta. Aquest soldat a qui no acabem de veure la cara i el nen amb el casc que li va balder amb la sabatilla descordada, amb el simbòlic color vermell de la caçadora mirant amunt cap al soldat, ja ens atrapa la mirada.
Un cop entrem a dins Toni Galmés, amb les seves aquarel·les, juga amb les llums i les ombres per crear les atmosferes nocturnes, amb la boirina que envolta els edificis i les persones, i, sobretot, el riu. Té el do de crear unes cares molt expressives, aquests ulls que ho diuen tot encara que només siguin dos puntets, aquests infants que traspuen innocència i trapelleria, aquests gestos dels cossos que expliquen sense dir res i aquestes atmosferes que recrea i que donen el punt a la narració.

En la crítica de *Faristol* Joan Bustos ens diu:

> «Les il·lustracions de Toni Galmés encaixen d'allò més dins del relat, amb la barreja justa de tendresa i de perplexitat que experimentem a través de la mirada del nen.»

El tema

El tema principal és un al·legat contra la guerra, mostrar com de prima és la línia que separa la guerra de la pau, i l'absurditat i futilesa dels motius pels quals fan anar a lluitar els joves soldats.

> «—Esclar... —fa la Marta—. Ja sabeu que la majoria de les guerres comencen amb provocacions absurdes com aquestes?»

I també mostrar aquesta mirada dels infants sobre el que significa matar i posar la vida en perill. Com hi veuen el joc i l'aventura en un tema que és tan seriós en contrast amb la gravetat que mostren els adults, almenys els adults amb dos dits de front.

Pàgina 20

> «—Sergent Jornet, en cas que finalment hi hagi guerra, ens ensenyareu a disparar?
> La classe ha escatat de nou a riure, i el Tomàs s'ha girat tot enfadat com demanant-nos de què rèiem.
> —Crec que encara sou massa petits per aprendre a disparar —ha estat la resposta del sergent.
> —És molt fàcil, disparar —ha dit la Berta.
> [...]
> —Una cosa és apuntar a una llauna, i una altra... —ha fet el sergent amb un somriure. I aquí s'ha aturat.
> Hem esperat que digués la paraula, però no l'ha dit.
> —A l'enemic? —ha preguntat la Berta.»

I un altre tema que Pep Puig fa sorgir en les seves històries, com diu Pep Molist en un article d'*El País*:

> «Pep Puig s'ha convertit en un vertader especialista a abordar el pas de la infantesa a l'adolescència, sovint una cruïlla tan cabdal i intensa de la vida». Tant en la seva novel·la *Si una tarda de juliol, un borinot,* o en *La vida sense la Sara Amat* o també a *Oi que ens hem perdut, Alícia?* hi ha un fet que farà que el protagonista creixi de cop i maduri després de veure o experimentar una situació de conflicte i reflexió posterior.

I tot i que el Lluc potser encara no és adolescent, sí que hi ha una transformació de la seva innocència.

Pàgina 123

> «Poques vegades l'he vist tan seriós, el meu pare. Per això en comptes d'abaixar el cap, li aguanto la mirada, per veure si està seriós de debò o només ho fa veure. Quan m'he adonat que ho estava de debò, m'ha sabut molt de greu i m'he aixecat i l'he abraçat i he començat a plorar, i li he dit que no ho faria mai més, sense deixar de plorar.»

El temps narratiu

Malgrat que hi ha un munt de situacions i que sembla que hagi passat molt de temps, tot el transcurs d'aquesta aventura es desenvolupa en dos dies. A partir de la visita del soldat a l'escola, anem acompanyant el Lluc i els seus amics en el transcurs del dia, en la seva visita al riu i la conxorxa del pla de creuar-lo, cosa que ja fan l'endemà. Aquest és el gran dia, i el vivim com una llarga successió d'esdeveniments fins a altes hores de la nit.

El final

L'aventura del Lluc acaba amb la bandera de Saboga onejant a la torre de Cossia, i sense que ens expliquin el que passa a l'endemà amb els habitants de Marjal, el poble on viu el Lluc. El final és obert i pot donar peu a converses per opinar què és el que passa. Això desencadena la guerra? Queda en una broma trapella dels nens? En parlen els habitants? I què en diuen els de Canyot del Riu? Què diran els seus amics quan ho vegin? És un acte de valentia, el que fa el Lluc, o és una bretolada?

Possibles propostes per a una presentació suggerent de l'obra i la seva mediació:

ABANS

Comparar les guardes amb les d'un altre llibre
Podem presentar el llibre al costat de l'àlbum de Davide Cali i Serge Bloch *L'enemic*, editat per Takatuka.
Si mostrem primer les cobertes, podem encetar un debat sobre què ens sembla que explicarà aquesta història, fer una hipòtesi sobre el contingut de la narració i després mostrar les guardes dels dos llibres, comparar les inicials i finals de tots dos i debatre quin significat poden tenir.

Guardes anteriors i posteriors de *La cançó del soldadet*

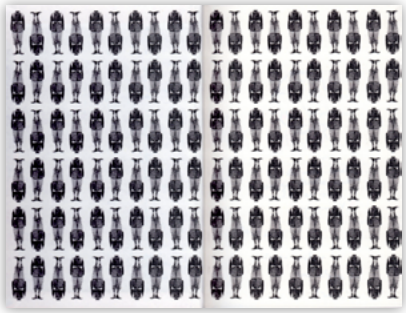

Guardes anteriors de *L'enemic*

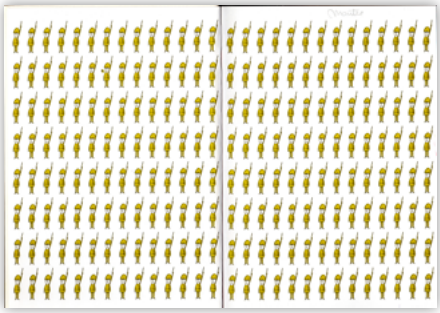

Guardes posteriors

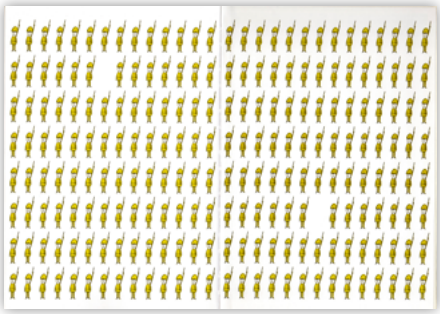

Escoltar la cançó dels Manel
Podem posar, per escoltar-la tots junts, la cançó de la qual treu el títol l'autor i seguir-la comentant després d'escoltar-la. Què pensem que ens explicaran?

https://www.youtube.com/watch?v=8zW0Fl6gi5g

Una proposta interessant és escoltar de nou la cançó un cop llegida la novel·la, i detectar si han canviat les interpretacions i si els infants vinculen la cançó a algun personatge de la novel·la.

DURANT

Buscar connexions i crear un petit poema
Quan calculem que hem arribat a les pàgines 50-52 del llibre, podem llegir en veu alta la conversa que tenen a classe després de la sortida del Boi, de la qual torna amb un cargol. Com que la Margarida els demana un poema que parli de la pluja, podem llegir el que trobem al llibre *Contes poderosos* del Joan Mitjons i Júlio Aliau, editat per Piscina, Un Petit Oceà, titulat «Superheroïna», fins al fragment que diu:

> «—És molt greu, aixafar un cargol, Margarida? —li ha preguntat el Tomàs.
> —No crec que t'empresonin, però no deixa de ser un ésser viu com ho som tu i jo —li ha respost ella.I després, podem jugar a crear nosaltres un petit poema sobre la pluja, o els cargols.»

Parlar d'altres històries on hi hagi un conflicte bèl·lic

Tenim una gran quantitat d'àlbums i narrativa per a infants que ens mostren les absurditats de les guerres. Podem fer una sessió mostrant diferents àlbums i novel·les i comparar-ne les perspectives i les trames. Fer un exercici de comparar tots aquests aspectes pot ser molt ric i interessant.

Trama: Què succeeix, en quin ordre s'explica? Quin és l'inici? Com acaba el relat? Hi ha girs narratius? En quant de temps transcorre la història? Com és el ritme (ràpid, lent)? Ordre temporal: és lineal o hi ha salts temporals?

Alguns àlbums i novel·les que podríem analitzar:

Podríem començar per *La treva*, que va escriure i il·lustrar Toni Galmés, editada per La Galera, i buscar en les il·lustracions semblances amb *La cançó del soldadet*.

Els infants de la resistència
Benoît Ers & Vincent Dugomier
Editorial Base
Sèrie de nou còmics sobre la Resistència francesa a partir de 1940 que protagonitzen dos infants francesos i una nena alemanya jueva. Inspirada en personatges reals.

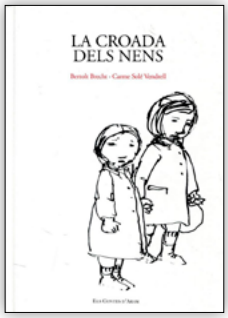

La croada dels nens
Bertolt Brecht / Carme Solé Vendrell
Editorial Els Contes d'Aram
Poema èpic del dramaturg i poeta alemany Bertolt Brecht, il·lustrat per Carme Solé Vendrell.

Començar
Paula Carballeira / Sonja Danowski
Editorial Kalandraka
Lluminós àlbum sobre re-començar després d'una guerra.

Fill de rojo
Joan Portell / Ignasi Blanch
Editorial Tantàgora
Relat inspirat en històries reals explicades per persones que van viure la guerra Civil de 1936-1939.

Emigrantes
Shaun Tan
Editorial Bárbara Fiore
Espectacular àlbum (o còmic, aquí hi ha divisió d'opinions) sense paraules que mostra diferents motius pels quals les persones marxen del seu país.

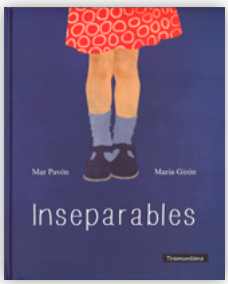

Inseparables
Mar Pavón / Maria Girón
Editorial Tramuntana
Història de dues sabates que eren inseparables fins que va passar una cosa terrible

El dia que va arribar la guerra.
Nicola Davies / Rebecca Cobb
Editorial Alba
Àlbum que ens posa a la pell d'una nena que busca un lloc a l'escola del país on arriba fugint de la guerra.

El que no agrada a la guerra
Ximo Abadia
Editorial Zahorí
Una descripció visual de les coses que no li agraden a la guerra, com els jocs; les que la molesten, com la música, o les que l'incomoden, com la llibertat.

L'hivern que vam aprendre a volar
Laia Longan / Jordi Vila Delclòs
Editorial Animallibres
L'aventura de l'Ava Winter, a qui el seu pare, que pertanyia a les forces aèries britàniques, va deixar en un internat d'una illa noruega.

De quan Hitler va robar el conill rosa
Judith Kerr
Editorial L'Altra Tribu
Què significa per a una família haver de fugir de l'Alemanya nazi quan al pare de família li és massa perillós continuar vivint-hi?

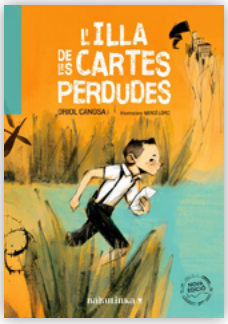

L'illa de les cartes perdudes
Oriol Canosa / Mercè López
Editorial Babulinka
Curiosa història plena de personatges interessants que viuen en una illa italiana on envien l'Albert, un nen que viu a Estrasburg, lluny de les bombes de la Primera Guerra Mundial.

DESPRÉS

Conversa sobre les conseqüències de l'acció del Lluc

Durant la narració va sortint el dubte de si el fet de posar la bandera a la torre de Canyot del Riu pot ser interpretat com una provocació i desencadenar l'inici de la guerra.
Hi ha un fragment en què el Lluc i el seu pare, al final, també en parlen:

> «—Papa, tu creus que la guerra podria començar per culpa d'això que hem fet? —Em somriu.
> —Això que hem fet, eh —em diu—. No ho crec. Però si una guerra ha de començar per això, és que no ens mereixem res, els homes.»

Podríem recollir tots els fragments on diferents personatges en parlen i iniciar una conversa sobre si això és possible, i si ens sembla perillosa l'acció del Lluc.

Estudiem els personatges

A part del Lluc, en aquesta història hi ha altres personatges. Tenim els amics del Lluc, el Manel, l'Alika, la Maria i la Berta, el Tomàs, el Boi; la mestra Margarida, el pare, els nens que es troben a l'altra banda del riu i la Marta i el seu xicot.
Sabem que en un relat tenim:
Personatges principals: el protagonista és el personatge que fa la major part de les accions, i sol tenir un objectiu per aconseguir o un problema per resoldre. La seva actuació, les seves idees i la seva manera de ser són el centre d'atenció del lector. L'antagonista és el personatge que posa obstacles al protagonista i en condiciona l'actuació, per exemple, fent-lo canviar de conducta, posant dificultats perquè no aconsegueixi el que es proposa.
Personatges secundaris: són la resta de personatges, que poden agrupar-se a l'entorn dels principals. I així, parlem de personatges aliats, que ajuden el protagonista, i de personatges oponents, que li posen obstacles o el volen allunyar del seu objectiu.

Podríem analitzar quins són els principals i els secundaris, si el nom que els ha posat l'autor ens dona alguna pista de la seva manera de ser o de la funció que tindran en la història, fins a tenir-los ben definits i conèixer-ne bé els aspectes més significatius (nom i edat, què pensen, com parlen, com actuen).

El llenguatge

Joan Bustos, a la seva crítica a *Faristol*, fa aquesta observació:

> «Ens sobten, però, per acabar, un seguit d'expressions col·loquials intercalades arreu, i que ens semblen poc normatives: *catxo, petitajo, repelús, cutre, en sèrio, empollon, xivato, sombrero*.»

Podríem buscar aquestes paraules, comentar per què ens sembla que l'autor les ha utilitzat i debatre si és correcte utilitzar expressions no normatives en una novel·la.

També podríem buscar paraules alternatives normativament correctes per substituir-les i veure com queda. Té tanta gràcia? Sona millor o pitjor? Estem acostumats a fer servir paraules que no són correctes?

Targetes amb cites de la novel·la per generar conversa

Podem preparar unes targetes amb fragments del llibre que ens semblin interessants i que poden generar conversa. Les podem agafar aleatòriament i respondre-les entre tots, o bé repartir-les entre els infants de manera individual o grupal per tal que pensin les respostes i després compartir-les, etc. Posem uns exemples:

> «De vegades penso que el seu silenci té forma de tristesa.»
>
> «No crec que avui haguéssim anat al riu, si no ens ho haguessin prohibit. Ara que de seguida es fa fosc, no hi anem tant, al riu, no per por, sinó perquè el bosc està molt humit i preferim anar a altres llocs. La idea ha sigut del Manel. Ell ha tingut la idea i nosaltres l'hem començat a seguir.»
>
> «—Et fa repelús perquè és la seva bandera... —li ha dit l'Alika—. Si fos la del nostre país, la trobaries ben maca. Objectivament s'ha de reconèixer que és més maca que la nostra.»
>
> «—Veus? —diu la Marta mirant el Roger—. Ara que ja ens coneixem, ja no cal que siguem enemics.»
>
> «—Esclar... —Fa la Marta—. Ja sabeu que la majoria de les guerres comencen amb provocacions absurdes com aquestes?»

Tornar a escoltar la cançó dels Manel

Un cop hem llegit el llibre, podríem tornar a escoltar la cançó dels Manel i comentar si ara ens pot remetre al soldat que surt en el relat. Pot ser la seva història? Si hi ha guerra, es podrà trobar en aquesta situació? La tornada, que diu: «soldadet, valor, valor / Que depèn de gent com tu la sort del món», ens remet a alguna conversa que han tingut els personatges del llibre?

Preguntes especials

— Us ha semblat creïble, aquesta història? Podria passar, una cosa així? Creieu que un nen de vuit anys podria voler fer el canvi de bandera?

— Us ha fet pensar en alguna pel·lícula o algun altre llibre que hagueu llegit? En quin?

— Us han agradat, les il·lustracions? Us imagineu els personatges d'una altra manera?

— La història passa en un país inventat i amb uns noms de pobles que no existeixen, però penseu que hi ha països separats per un riu on podria passar una cosa així? Heu sentit a parlar de la Batalla de l'Ebre? Sabeu qui va lluitar contra qui en aquesta batalla?

— Són creïbles els diàlegs que tenen els nens i nenes entre ells?

— Us agrada la coberta? Creieu que reflecteix bé el que trobarem dins del llibre?

— Què creieu que passarà l'endemà quan tothom es llevi i vegi la bandera de Saboga?

— Us agrada com s'acaba la història, amb aquest final obert? L'hauríeu acabat així? I si és que no, com la faríeu acabar? Li demanaríeu a l'autor que canviï alguna cosa?